

TƏRBİYƏ VƏ PEDAQOQJİ FİKİR TARİXİ BÖLMƏSİ

Halallıq tərbiyəsinin aşılmasında interaktiv təlim metodlarından istifadə

Şəfiqə Tahirova,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
Email: [mlliirs@mail.ru](mailto:milliirs@mail.ru)

Rəyçi: Fərahim Sadiqov,
pedaqogika üzrə elmlər
doktoru, professor.

Məqalədə qeyd olunur ki, təlim məşğələlərində yeni interaktiv təlim metodlarından səmərəli istifadə edilməsi, müasir tədris müəssisələrində tələbə hazırlığının təkmilləşməsinin əsas istiqamətlərdən biridir. Məqalədə göstərilir ki, məşğələlərdə interaktiv təlim nümunələrindən istifadə tələbələrin ixtisas hazırlığına səmərəli və keyfiyyətli təsir göstərir. Məqalədə həmçinin qeyd olunur ki, müasir təlim metodları təhsil alanlara imkan yaradır ki, onlar qarşılıqlı təsiretmə obyektindən qarşılıqlı təsiredən subyektinə çevrilsinlər.

Açar sözlər: halallıq tərbiyəsi, interaktiv təlim, yaradıcı fəaliyyət, təlimin tərbiyəedici xarakteri, əənəvi metodlar, psixoloji təsir, dərkətmə mərhələsi.

Ключевые слова: воспитание праведности, интерактивное обучение, творческая деятельность, воспитывающий характер обучения, традиционные методы, психологическое воздействие, этап восприятия.

Key words: absolutation training, interactive training, creative

activity, the educative character of training, traditional methods, physiological influence, stage of understanding, mental attack

Ölkəmizdə həyatı keçirilən təhsil islahatlarına dair direktiv sənədlərdə, eləcə də "Azərbaycanda təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"nda təlimin tərbiyəedici xarakterinə və eləcə də şəxsiyyətyönümlü təhsilin məzmununun modernləşdirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir. Bu gün orta

ümumtəhsil məktəblərimizdə çalışan fənn müəllimlərinin ən ümdə vəzifələrindən biri də şagirdlərin şəxsiyyətyönümlülük səviyyələrinin yüksəldilməsinə diqqətin artırılmasıdır. Bu mənada, təlimin tərbiyələndirici imkanlarından istifadə etməklə şagirdlərin halallıq tərbiyəsinin gücün tələbləri səviyyəsinə yüksəltmək mümkündür. Bunun üçün interaktiv təlim metodlarının gücündən istifadə etmək daha məqsədəuyğundur.

Qeyd etmək yerinə düşərdi ki, təcrübəli müəllimlər yaxşı nəticələr əldə etmək üçün pedaqoji fəaliyyətlərini bu əsas üzərində qururlar, yəni hər hansı bir əxlaqi normanın düzgün aşılmasında müvafiq təlim metodlarının seçilməsinə xüsusi diqqət yetirirlər. Çünki müasir təcrübə onu deməyə əsas verir ki, şagirdlər əənəvi üsullarla, əənəvi metodlarla işləyən müəllimlərin tədrisindən yorulur və nəticədə təlim prosesində passivləşirlər. Ona görə ki, əənəvi tədrislerin bir sıra stereotipləri şagirdlərdə motivasiya yaratmır, onları fəallaşdırmır və stimullaşdırmır. Odur ki, bugünkü tələblər şagirdlər onları daha çox düşündürən, diskusiyalara cəlb edən, onlarda tənqidi təfəkkürü inkişaf etdirən, onların ağılı, idrak fəallığını, müstəqil düşünmə

bacarığını formalaşdıran, onları aktiv fəaliyyətə təhrik edən interaktiv metodlardan istifadə olunan müasir tədrislərə üstünlük verilir.

Fikrimizi daha konkret ifadə etsək, interaktiv metodların köməyi ilə şagirdlər hazır biliklərə deyil, təlim prosesinə yaradıcı yanaşaraq özları bilikləri axtarıb tapmağa cəhd göstərirlər. Müəllim burada yalnız məsləhətçi, istiqamətverici və əlaqələndirici rolunda iştirak edir.

Şagirdlərin bu cür quruluş dərslərə meyil və maraqları olduqca güclüdür, ona görə də belə dərsləri müstəqil öyrənməyə xüsusi cəhd göstərirlər. İnteraktiv sözünün lüğəti mənası "qarşılıqlı fəaliyyətə əsaslanan" deməkdir. "İnteraktiv" dedikdə sadəcə, obyektlərin qarşılıqlı təsir prosesini deyil, şagirdlərin tədqiqat xarakteri daşıyan xüsusi təşkil olunmuş idrak fəaliyyəti başa düşülməlidir. İnteraktiv metodlara tədrisin elə metodları aid edilir ki, onlar şagirdlərin tədris materialı ilə, eləcə də ələmin realıqları və təzahürü ilə sərbəst iş prosesini təmsil edir. Nəticədə onlar, əsasən, şagirdlərdə yeni biliklər yaradır (1, 278-279).

Elm və texnikanın sürətli inkişafı insan məənəviyyətinə xeyli təsir göstərmişdir. Cəmiyyətdə "biganə insan", "laqeyd insan", "etinasız insan" və s. insan tipləri

yanarmışdır. Bu baxımdan hər hansı əxlaqi normanı uşaqlara aşılmaq və onun müsbət nəticəsini gözləmək keyli çətinləşmişdi. Təbii ki, halallıq da bu zəruri əxlaqi normaların sırasında. Belə ki, hazırkı dövrdə halal və haram anlayışları arasındakı sərhədlər qarışdırıldıqdan bu anlayış haqqında uşaqları zəruri bilik, bacarıq və vərdişlərlə silahlandırmaq işi də keyli çətinləşmişdir.

Təlimin ənənəvi üsullarından müəllimlərin şagirdlərə yanaşması fərqli amillər üzərində qurulmuşdur. Daha doğrusu, ənənəvi metodlara üstünlük verən müəllimlər ən çox "mən dedim, sən eşit" prinsipinə üstünlük verirdilər. Yəni hazır məlumatları, nəsihətləri, öyüdləri uşaqlara çatdırırdı, uşaqların da vəzifəsi onları dinləyib əməl etmək idi. Lakin yeni dövr isə fərqli yanaşmalar tələb edir. Təlimin təbiiyəcidi imkanlarından istifadə etməklə şagirdlərin düşünmə, dərk etmə qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək mümkündür. Onun üçün hər hansı bir əxlaqi normanı şagirdlərə aşılmaq istəyən müəllim təlim prosesində elə metodlar seçməlidir ki, onlar özlərində produktiv, yaradıcı düşünmə, tənqidi təfəkkürü inkişaf etdirmə qabiliyyətlərinə və yeni məlumatları, yeni bilikləri müstəqil şəkildə mənimsəməyə nail olsunlar. Təlim

prosesində halallığa dair mövzuların təbiiyəcidi imkanlarını yüksəltməklə məsələnin müsbət həllinə nail olmaq olar. Əlbəttə, interaktiv metodların bu prosesdə müstəsna əhəmiyyəti vardır. Bu cür metodların köməyi ilə şagird müzakirə olunan hər bir problemin həllinə daha yaradıcı yanaşır. Belə metodların tətbiqində müəllim ancaq bələdçi rolunu oynayır, burada tədqiqatçı da, bilikləri kaşf edən də, bilikləri əldə edən də şagird olur, lakin bu halda aşağıdakı xüsusiyyətlərin gözlənilməsi vacibdir:

- halallığa dair məlumatların, biliklərin şüurlu surətdə təlqin olunması, problemlə vəziyyətin yaradılması;

- problemlə vəziyyətin həll olunmasında şagirdlərin fəallığının təmin olunması;

- şagirdlər üçün yeni biliklərin müstəqil şəkildə əldə olunması;

- əldə olunmuş biliklərin təhlili və müqayisə olunması üçün şəraitin yaradılması.

Şagirdlərdə hər hansı əxlaqi normanın formalaşdırılmasında interaktiv metodlardan istifadə etməyin əhəmiyyəti, təlim prosesində şagirdlərin təfəkküründə yaranan ziddiyyətli fikirlərin həll olunmasında sərbəst düşünməyə, sərbəst şəkildə nəticə

əldə etməyə marağın daha üstün olmasıdır. Bu da, öz növbəsində, təlim prosesində şagird aktivliyinin yüksəlməsinə səbəb olur, yərinmə fəaliyyətini stimullaşdırır.

Yeni təlim metodları əsasında təşkil olunmuş dərs, əsasən, üç əsas mərhələdən ibarət olur.

1. Düşünməyə yönəlmə mərhələsi.
2. Dərketmə mərhələsi.
3. Düşünmə mərhələsi.

Göstərilmiş mərhələlər üzrə şagirdlərin halallığa dair məlumatlarını, biliklərini üzə çıxarmaq üçün işi aşağıdakı şəkildə təşkil etmək olar.

Birinci - düşünməyə yönəlmə mərhələsində şagirdlər halallığa dair biliklərini nümayiş etdirməyə çalışırlar. Bu, onların halallığa dair biliklərinin, məlumatlarını təhlil etməyə və bu mövzu haqqında düşünməyə məcbur edir. Həmin ilkin mərhələdə şagird mövzu ilə əlaqədar bildiklərini müəyyən-ləşdirə bilir, hətta bildiklərinə yeni məlumatları da əlavə etmək imkanı qazanır və bu prosesdə qazanılmış biliklər uzun müddət yadda qalır.

İkinci - dərk etmə mərhələsində isə şagird yeni

informasiya və ideyalar əldə edir. Belə informasiya və ideyalar mövzu ilə əlaqədar hər hansı bir mətni oxumaq, dinləmək, yaxud fikir mübadiləsi aparmaq və s. yiyələnmək olar. Bu mərhələnin əsas məqsədi ondan ibarətdir ki, əvvəlki mərhələdə, yəni düşünməyə yönəlmək mərhələsində yaradılmış aktivlik şagirdlərin maraq və meyillərini inkişaf etdirsin, şagird səyləri, şagird fəallığı dəstəklənsin, bununla da onlarda müsbət motivasiya yaradılsın.

Üçüncü - düşünmə mərhələsində isə şagird əldə etdiyi yeni informasiyanı, bilikləri möhkəmləndirir və bildiklərini yeni anlayışlarla, məlumatlarla zənginləşdirir. Sonradan insana bir ömür boyu xidmət edəcək müsbət keyfiyyətlər məhz bu mərhələdə yaranır. Göstərilmiş hər üç mərhələdə şagird biliklərini ödə çıxarmaq üçün bəzi üsulların tətbiqini məqsəduyğun hesab edirik.

Venn diaqramı. Venn diaqramı nisbətən kəşifən iki və ya daha artıq çevrə üzərində qurulur. Çevrələrin kəşifdiyi hissədə nə isə yazmaq üçün müəyyən qədar yer qalmalıdır. Həmin yerdə hər hansı bir ideyanın, anlayışın oxşar və fərqli

cəhətləri qeyd olunmalıdır. Tutaq ki, şagirdlərin halal və haram haqqında bilikləri yoxlanılır, onlar halal və haramı müqayisə edirlər. Bu diaqram üst-üstə düşən çevrələrdə bu iki anlayış arasında olan fərqli cəhətləri müəyyən etməyə kömək edir.

Əqli hücum. Bu metod yaranmış hər hansı bir vəziyyətdən çıxış yolu tapa bilmək, onları təhlil, tərkib, optimal yolların tapılması ilə bağlı sərbəst qərar qəbul etmək bacarığını formalaşdırır.

Əqli hücum şagirdlər arasında əməkdaşlığı möhkəmləndirir. Əqli hücum məqsədlərdən biri göstərilmiş hər hansı bir problemin həlli yollarını tapmaqdan ibarətdir.

Təlim diskussiyaları. Təlim diskussiyası konkret problem üzrə fikirləri mübadilə etməkdir.

Diskussiyalar şagirdlərə halalığa dair məlum olan məlumatların, informasiyaların məzmununu zənginləşdirir; onun daha da möhkəmləndirilməsinə kömək edir. Diskussiyalar tərbiyəvi cəhətdən olduqca böyük əhəmiyyətə malikdir. Onların köməyi ilə şagirdlərin yalnız psixoloji imkanları deyil, həm də onların davranış və

üsiyyətlərindəki nöqsanlar üzə çıxarılır və islah olunur.

Tədqiqatçılıq metodu. Tədqiqatçılıq metodu öz səmərəliliyi ilə xüsusilə fərqlənir. Burada tədqiqatın fərziyyəsi irəli sürülür, onun yolları müəyyənləşdirilir, şagirdlər lazımı materialı özləri seçirlər. Qarşılaşdıqları təlim çətinlikləri şagirdləri müstəqil işləməyə sövq edir. Şagirdlər problemin mahiyyətini özləri üçün aydınlaşdırmağa, məqsədə çatmaq və lazımı nəticə əldə etmək yollarını tapmağa çalışırlar.

Debatlar. İnteraktiv təlim metodlarından biri də debatlardır. Debatlardan istifadə zamanı müxtəlif mövqələr toqquşur və dəlillərin müdafiəsi nəticəsində tərəflərdən biri üstünlük qazanır.

Nəticə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, interaktiv metodlar anlayışın mahiyyəti təlim prosesində şagirdlərin düşünmə, dərk etmə, müstəqil bilik əldə etmək bacarığının inkişaf etdirilməsində müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

Məqalənin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, şagirdlərə halallıq tərbiyyəsinin aşılmasında interaktiv metodların əhəmiyyəti göstərilir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və təbiiqi ondan ibarətdir

ki, şagirdlərə halallıq tərbiyyəsinin aşılmasında göstərilən interaktiv metodlardan təlim prosesində istifadə oluna bilər.

Nəticə. Məqalədən belə nəticə hasil olur ki, göstərilən interaktiv metodlardan təlim prosesində istifadə etmək faydalı olar.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Paşayev Ə.X., Rüstəmov F.A. Pedaqogika (yeni kurs) Bakı, Çapaşoğlu, 2002, 510 s.
2. Stil C.L., Meredit K.S. Tempi Ç. Tənqidi təfəkkürün inkişaf etdirilməsi üsulları, II kitab, Bakı, Yeni nəsil, 1999, 711 s.
3. Sadıqov F.B. Pedaqogika, Bakı, Adiloğlu, 2012, 500 s.
4. Mehrafov A. Pedaqoji texnologiyalar, Bakı, Mütərcim, 2006.
5. Cahangirova T.V. Müasir təlim texnologiyaları. Bakı, Adiloğlu, 2015.

Шафига Таирова
Использование
интерактивных методов в
привития воспитания
праведности
Резюме

В статье подчеркивается, что применение на занятиях новых интерактивных форм обучения является одним из главных направлений совершенствования подготовки студентов в современных учебных заведениях. В ней говорится о том, что использование интерактивных методов обучения на занятиях оказывает влияние эффективную и качественную подготовку профессиональных качеств студентов в высших учебных заведениях.

В статье также отмечается, что современные интерактивные методы создают условия для превращения обучающихся из объекта воздействия в субъекта взаимодействия.

Шафига Таирова
Using interactive methods
in tanning absorption training to
pupils
Summary

It is noted in the article that using new interactive teaching methods in trainings is one of the main direction of improvement of training of students in modern establishments. It is shown in the article that, using interactive teaching examples in trainings

makes efficient and qualitative influence to profession training of students. It is also noted in the article that modern training meth-

ods gives a chance then to overturn to affective subject from influence object.